ISSN 2278 - 0688
Volume - XIV

ऋतायनी

A REFEREED RESEARCH JOURNAL OF SANSKRIT

Purulia , West Bengal

ISSN 2278 - 0688
Volume- XIV
December 2018

ऋतायनी

A REFEREED RESEARCH JOURNAL OF SANSKRIT

Chief Editor
Dr. Chandrakanta Panda

Editor
Dr. Jagamohan Acharya

Associate Editors
Dr. Buddheswar Sarangi
Dr. Jogeswar Mahanta
Sushant Pradhan

Purulia , West Bengal

Volume- XIV December 2018 ISSN 2278 - 0688

CONTENTS

1.	मीमांसादर्शने मुक्ति:	ड.तपनशङ्करभट्टाचार्य:	1
2.	आधुनिकसंस्कृतसाहित्यदिशा राजनीति:	ड.जगमोहन आचार्य:	7
3.	मनुयाज्ञवल्क्यस्मृतिग्रन्थयो: वर्णव्यवस्थाया: परिशीलनम्	Dr. Hiralal Dash	11
4.	The term '*sambhāvanā*' explained in *utpreksāalamkāra* by Rhetoricians with special reference to *Nyāya* Philosophy	Shiuli Basu	16
5.	कलौ नाक्षत्रिकी दशा	डा. बलराम पण्डा	22
6.	भोजराजाग्निपुराणकारयोर्निरूपितरसतत्त्वस्य तुलनात्मकं समीक्षणम्	ड.सुमनकुमारझा:	27
7.	भामहदिशा अतिशयोक्ति:	ड.व्रतती मुखार्जी	35
8.	मुद्राराक्षसे कूटनीति:	डॉ.लक्ष्मीकान्तषडङ्गी	38
9.	Historical theories and understandings in relation to the ancient India	Dr. Abinash Sengupta	42
10.	काव्यस्वरूपम्	डॉ. मनोजकुमारमिश्र:	52
11.	References of Use of Lac in Sanskrit Writings	Dr. Jyoti Prakash Mandal	56
12.	Rajdharma and Good Governance in Ancient India	Subrata Paria	63
13.	Indra and Slogan poetry: A peep into Rg.Veda 2/12	Dr. Bholanath Dash	71
14.	श्रीमद्भगवद्गीतायां नैतिकमूल्यबोधस्य प्रबन्धनम्	सुशान्तप्रधान:	78
15.	Similies in Abhijnanasakuntalam of Kalidasa	Benudhar Oram	81

ISSN 2278 - 0688

आधुनिकसंस्कृतसाहित्यदिशा राजनीतिः

ड.जगमोहन आचार्यः

राजनीतिः राष्ट्रनीतिः। नीतिं विहाय जीवनं नास्ति। वेदेषु विविधेषु स्थलेषु राज्यव्यवस्थायाः विधानमुपलभ्यते। लौकिकसंस्कृतसाहित्येऽपि राजतन्त्रस्य या नीतिः प्रदर्शिता तस्याः मूल्याङ्कनेनाद्यापि साहित्यं रचयन्ति रचयितारः। आधुनिकाः कवयः अपि तेषां काव्ये राजनैतिकदृश्यपटं न त्यजन्ति। अद्य राजनीतिः कलुषितः। कविः श्रीनिवास रथः राजनीतिः कथं जनतां दंशति तस्य चित्रं चित्रयति, यथा–,

जनसंसदि संवाद -हीनत–
विभीषिका विहसति नवोदिता
अधीते वोधारचण-संहिता
राजनीति विषदंश मूर्च्छिता।[१]

नीतिशास्त्रस्य श्रेष्टनीतिः राजनीतिः। परन्तु तस्य दिशा परिवर्तितं, कारणं राजनीतिरद्य जननां भ्रुकुञ्चने आगता। जनप्रतिनिधयः जनानामेकैकं विषयं समाधातुं निर्वाचिताः परन्तु निर्वाचितप्रतिनिधयः संसदि प्रत्यहं नृत्यन्तिं । भारतं अद्य कथं शोभते तस्य चित्रणं करोति कविः हर्षदेवमाधवेन –

यत्र नास्त्यङ्कुशो वाचि वा मानसे
संसदि प्रत्यहं जायते डम्बरः।
यस्य यष्टिर्महिषीण तस्यास्ति भो
उल्लुभिर्लल्लुभिः शोभते भारतम्।। [२]

कविः प्रफुल्लमिश्रः राजनैतिकात्याचारं चित्रयति। जनानां हितसाधनाय गणतन्त्रम्। सर्वकारः साधुवाणीं प्रचारं प्रसारं कृत्वा शासने आयाति। शासने आगत्य सर्वं विस्मरति। जलं आहारं विना जनाः मृताः। सर्वकारः संसदि कलहरतः। कवेर्भाषायाम्-

उदासीने सर्वकारे जनतन्त्रस्य शासने।
मुधा प्रचारः प्रवणाः न जानन्ति प्रजाव्यथाम्।
जनाः दिवं प्राप्नुवन्ति विनाहारं जलं विना।। [३]

वर्षणधारां नीत्वा शासकानां अर्थनीतिवर्षणं कथं लोकानां हानिकारकं भवति तत्सूचयति कविः। नेतारः निर्वाचनसमये धनं तथा वलं वितरणं कृत्वा बहुमतं नयन्ति। झटित्येव लोकान् शोषयन्ति येन लोकाः हताशः भवन्ति।